WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 15 lipca 2010 r.*

W sprawie C-256/09

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 68 WE i 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Bundesgerichtshof (Niemcy) postanowieniem z dnia 10 czerwca 2009 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 10 lipca 2009 r., w postępowaniu:

Bianca Purrucker

przeciwko

Guillermo Vallés Pérez,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: J.N. Cunha Rodrigues, prezes izby, P. Lindh, A. Rosas (sprawozdawca), U. Lõhmus i A. Arabadjiev, sędziowie,

* Język postępowania: niemiecki.

rzecznik generalny: E. Sharpston,
sekretarz: K. Malacek, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 17 marca 2010 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu B. Purrucker przez B. Steinacker, Rechtsanwältin,

— w imieniu rządu niemieckiego przez J. Möllera oraz J. Kemper, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu hiszpańskiego przez J. Lópeza-Medela Básconesa, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez G. Russo, avvocato dello Statto,

— w imieniu rządu węgierskiego przez R. Somssich oraz K. Szíjjártó, oraz przez S. Boreczkiego, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandesa, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez H. Walker, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez K. Smith, barrister,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez A.M. Rouchaud-Joët oraz S. Grünheid, działające w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 20 maja 2010 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U. L 338, s. 1).

2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania toczącego się przed Bundesgerichtshof w związku z odwołaniem B. Purrucker, matki Merlína i Samiry Purrucker, od orzeczenia Oberlandesgericht Stuttgart (Niemcy) z dnia 22 września 2008 r. w części nadającej exequatur orzeczenia Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial (Hiszpania), powierzającego pieczę nad dziećmi ich ojcu.

Ramy prawne

3 Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę została sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 r. podczas Konferencji Haskiej Prawa Międzynarodowego Prywatnego (zwana dalej „konwencją haską z 1980 r."). Weszła ona w życie w dniu 1 grudnia 1983 r. i wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej są jej stronami.

4 Konwencja ta zawiera liczne postanowienia mające na celu doprowadzenie do niezwłocznego powrotu dziecka, które zostało bezprawnie zatrzymane lub uprowadzone.

5 W szczególności art. 16 konwencji haskiej z 1980 r. przewiduje, że po otrzymaniu zawiadomienia o bezprawnym uprowadzeniu lub zatrzymaniu dziecka władze sądowe lub administracyjne umawiającego się państwa, do którego dziecko zostało uprowadzone lub w którym zostało zatrzymane, nie będą mogły decydować merytorycznie o prawie do opieki, dopóki nie zostanie ustalone, że wymogi określone w konwencji co do powrotu dziecka nie zostały spełnione.

6 Konwencja o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci (zwana dalej „konwencją haską z 1996 r.") została sporządzona w dniu 19 października 1996 r., również w ramach Konferencji Haskiej Prawa Międzynarodowego Prywatnego. Zastąpiła ona konwencję z dnia 5 października 1961 r. o właściwości organów i prawie właściwym w zakresie ochrony małoletnich.

7 Niektóre państwa członkowskie, m.in. Republika Federalna Niemiec oraz Królestwo Hiszpanii, nie ratyfikowały tej konwencji. Upoważnia je do tego decyzja Rady 2008/431/WE z dnia 5 czerwca 2008 r. upoważniająca niektóre państwa członkowskie do ratyfikacji konwencji haskiej z 1996 roku o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i środków ochrony dzieci lub do przystąpienia do tej konwencji w interesie Wspólnoty Europejskiej i upoważniająca niektóre państwa członkowskie do złożenia deklaracji w sprawie stosowania wewnętrznych zasad prawa wspólnotowego w tej dziedzinie (Dz.U. L 151, s. 36).

8 Artykuł 11 konwencji haskiej z 1996 r., zawarty w jej rozdziale II, zatytułowanym „Jurysdykcja", jest sformułowany następująco:

„1. We wszystkich wypadkach niecierpiących zwłoki, organy każdego z Umawiających się Państw, na którego terytorium znajduje się dziecko lub majątek do niego należący, są właściwe do podjęcia koniecznych środków ochrony.

2. Środki podjęte na podstawie ustępu poprzedzającego w stosunku do dziecka mającego zwykły pobyt w Umawiającym się Państwie pozostają w mocy do czasu, gdy organy właściwe na mocy artykułów 5–10 podejmą środki wymagane sytuacją.

3. Środki podjęte na podstawie ustępu pierwszego w stosunku do dziecka mającego zwykły pobyt w państwie niebędącym stroną Konwencji tracą moc w każdym z Umawiających się Państw z chwilą uznania w nim środków zgodnych z wymogami sytuacji, podjętych przez organy innego państwa".

9 Artykuł 23 konwencji haskiej z 1996 r., zawarty w jej rozdziale IV, zatytułowanym „Uznawanie i wykonywanie", przewiduje:

„1. Środki podjęte przez organy jednego Umawiającego się Państwa są z mocy prawa uznawane w innych Umawiających się Państwach.

2. Odmowa uznania jest jednak możliwa:

a) jeżeli środek został podjęty przez organ, którego jurysdykcja nie była oparta na podstawach przewidzianych w rozdziale II;

[…]".

10 Mieszczący się w tym samym rozdziale art. 26 tej konwencji stanowi:

„1. Jeżeli środki podjęte w Umawiającym się Państwie, i tam wykonalne, wymagają wykonania w innym Umawiającym się Państwie, stwierdza się ich wykonalność lub rejestruje w celu wykonania w tym innym państwie, na wniosek każdej zainteresowanej strony, zgodnie z postępowaniem określonym prawem tego państwa.

[…]

3. Odmowa stwierdzenia wykonalności lub zarejestrowania może nastąpić jedynie z powodów określonych w artykule 23 ustęp 2".

11 Artykuł 31 rozporządzenia Rady (WE) nr 42/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L 12, s. 1), stanowi:

„Wniosek o zastosowanie środków tymczasowych, włącznie ze środkami zabezpieczającymi, przewidzianych w prawie państwa członkowskiego, może zostać wniesiony do sądu tego państwa także wówczas, gdy na podstawie niniejszego rozporządzenia sprawa główna należy do jurysdykcji sądu innego państwa członkowskiego".

12 Konwencja brukselska z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32), zmieniona Konwencją z dnia 9 października 1978 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (Dz.U. L 304, s. 1 i – tekst ze zmianami – s. 77), Konwencją z dnia 25 października 1982 r. w sprawie przystąpienia Republiki Greckiej (Dz.U. L 388, s. 1), Konwencją z dnia 26 maja 1989 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalskiej (Dz.U. L 285, s. 1) oraz Konwencją z dnia 29 listopada 1996 r. w sprawie przystąpienia Republiki Austrii, Republiki Finlandii i Królestwa Szwecji (Dz.U. 1997, C 15, s. 1) (zwana dalej „konwencją brukselską") zawierała w art. 24 podobne postanowienie.

13 Przed wejściem w życie rozporządzenia nr 2201/2003 Rada Unii Europejskiej przedstawiła, aktem z dnia 28 maja 1998 r., na podstawie art. K.3 Traktatu o Unii Europejskiej, konwencję o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich (Dz.U. C 221, s. 1, zwaną dalej „konwencją brukselską II"). Konwencja

ta nie weszła w życie. W zakresie, w jakim jej treść zainspirowała rozporządzenie nr 2201/2003, sprawozdanie objaśniające dotyczące tej konwencji (Dz.U. C 221, s. 27) opracowane przez A. Borrás (zwane dalej „sprawozdaniem Borrás"), zostało przywołane w celu wyjaśnienia wykładni tego rozporządzenia.

14 Poprzednikiem rozporządzenia nr 2201/2003 było rozporządzenie Rady (WE) nr 1347/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków (Dz.U. L 160, s. 19). Rozporządzenie nr 1347/2000 zostało uchylone rozporządzeniem nr 2201/2003, o szerszym zakresie zastosowania.

15 Motywy 12, 16, 21 i 24 rozporządzenia nr 2201/2003 mają następujące brzmienie:

„(12) Podstawy jurysdykcji w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej ustanowione w niniejszym rozporządzeniu ukształtowane są zgodnie z zasadą dobra dziecka, w szczególności według kryterium bliskości. Oznacza to, że jurysdykcja powinna należeć w pierwszej kolejności do sądów państw członkowskich zwykłego pobytu dziecka, z wyjątkiem niektórych przypadków zmiany miejsca pobytu dziecka lub w następstwie porozumienia zawartego między podmiotami odpowiedzialności rodzicielskiej.

[…]

(16) Niniejsze rozporządzenie nie powinno wyłączać zarządzania środków tymczasowych przez sądy państwa członkowskiego – w przypadkach niecierpiących zwłoki – w tym środków ochronnych, w stosunku do osób lub przedmiotów majątkowych znajdujących się w tym państwie.

[…]

(21) Uznawanie i wykonywanie orzeczeń wydanych w państwie członkowskim powinno opierać się na zasadzie wzajemnego zaufania, a podstawy nieuznania orzeczenia powinny być ograniczone do niezbędnego minimum.

[…]

(24) Na zaświadczenie, które zostało wydane w celu ułatwienia wykonania orzeczenia, nie powinien przysługiwać żaden środek zaskarżenia. Zaświadczenie powinno być jedynie przedmiotem sprostowania w przypadku omyłki, tzn. jeżeli w zaświadczeniu nie została poprawnie odzwierciedlona treść orzeczenia".

16 Zgodnie z art. 2 rozporządzenia nr 2201/2003:

„Na użytek niniejszego rozporządzenia:

1) »sąd« obejmuje wszelkie organy państw członkowskich, które są właściwe w sprawach, które zgodnie z art. 1 wchodzą w zakres stosowania niniejszego rozporządzenia;

[…]

4) »orzeczenie« oznacza każde wydane przez sąd państwa członkowskiego orzeczenie […] dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej, niezależnie od tego, w jaki sposób nazywane jest dane orzeczenie, w tym wyrok lub postanowienie;

[…]

7) »odpowiedzialność rodzicielska« oznacza ogół praw i obowiązków, które zostały przyznane osobie fizycznej lub prawnej orzeczeniem, z mocy prawa lub poprzez prawnie wiążące porozumienie, dotyczących osoby lub majątku dziecka. Pojęcie to obejmuje w szczególności pieczę nad dzieckiem oraz prawo do osobistej styczności z dzieckiem;

[…]

9) »piecza nad dzieckiem« obejmuje prawa i obowiązki związane z opieką nad osobą dziecka, w szczególności prawo do określania miejsca pobytu dziecka;

[…]

11) »bezprawne uprowadzenie albo zatrzymanie dziecka« oznacza uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka, jeżeli:

a) narusza to prawo do pieczy nad dzieckiem, które na mocy orzeczenia, z mocy prawa lub poprzez prawnie wiążące porozumienie przysługuje zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym dziecko bezpośrednio przed uprowadzeniem lub zatrzymaniem miało zwykły pobyt

oraz

b) pod warunkiem, że prawo pieczy nad dzieckiem było, wspólnie lub samemu, faktycznie wykonywane w czasie uprowadzenia lub zatrzymania dziecka lub byłoby wykonywane, gdyby uprowadzenie lub zatrzymanie nie nastąpiło. Za wspólne wykonywanie pieczy nad dzieckiem uznaje się sytuację, gdy jeden podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej na mocy orzeczenia lub z mocy prawa nie może stanowić o miejscu pobytu dziecka bez zgody innego podmiotu odpowiedzialności rodzicielskiej".

17 Artykuł 8 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi:

„W sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym w chwili wniesienia pozwu lub wniosku dziecko ma zwykły pobyt".

18 Zgodnie z art. 9 ust. 1 tego rozporządzenia:

„W przypadku zgodnego z prawem przeprowadzenia się dziecka z jednego państwa członkowskiego do innego i uzyskania przez nie nowego zwykłego pobytu, jurysdykcja sądów poprzedniego zwykłego pobytu dziecka zostaje utrzymana, w drodze wyjątku od art. 8, przez okres trzech miesięcy po przeprowadzce, w celu dokonania zmiany wydanego w tym państwie członkowskim orzeczenia dotyczącego prawa do osobistej styczności z dzieckiem wydanego w tym państwie członkowskim przed przeprowadzeniem się dziecka, jeżeli osoba uprawniona zgodnie z tym orzeczeniem do osobistej styczności z dzieckiem nadal zwykle przebywa w państwie członkowskim poprzedniego zwykłego pobytu dziecka".

19 Artykuł 10 tego rozporządzenia stanowi:

„W przypadku bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka jurysdykcja sądów państwa członkowskiego, w którym dziecko bezpośrednio przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem miało zwykły pobyt, zostaje utrzymana do chwili uzyskania przez dziecko zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim […]".

20 Zgodnie z art. 19 ust. 2 rozporządzenia nr 2201/2003:

„Jeżeli pozwy lub wnioski dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej w odniesieniu do tego samego dziecka oraz na tej samej podstawie roszczenia zostały wniesione do sądów różnych państw członkowskich, sąd, do którego pozew lub wniosek wniesiono później, zawiesza z urzędu postępowanie do czasu ustalenia jurysdykcji sądu, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek".

21 Artykuł 20 tego rozporządzenia, zatytułowany „Środki tymczasowe włącznie ze środkami zabezpieczającymi", stanowi:

„1. W przypadkach niecierpiących zwłoki sądy państwa członkowskiego stosują, niezależnie od przepisów niniejszego rozporządzenia, środki tymczasowe przewidziane w prawie tego państwa członkowskiego, włącznie ze środkami zabezpieczającymi, w odniesieniu do osób lub mienia znajdujących się w tym państwie, nawet jeśli na podstawie niniejszego rozporządzenia rozpoznanie sprawy co do istoty należy do jurysdykcji sądu innego państwa członkowskiego.

2. Środki, o których mowa w ust. 1, tracą moc, gdy sąd państwa członkowskiego, do którego jurysdykcji należy zgodnie z niniejszym rozporządzeniem rozpoznanie sprawy co do istoty, podjął środki, które uważa za właściwe".

22 Artykuły 21 i następne tego rozporządzenia dotyczą uznawania i wykonywania orzeczeń. Artykuł 21 ust. 1 przewiduje w szczególności, że orzeczenia wydane w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania.

23 Artykuł 24 rozporządzenia nr 2201/2003 stanowi, że właściwość sądu państwa członkowskiego pochodzenia nie może być przedmiotem ponownego badania.

24 Artykuł 39 tego rozporządzenia przewiduje wydanie zaświadczenia. Jak wynika z załącznika II do tego rozporządzenia, w którym wymienione są informacje zamieszczane w tym zaświadczeniu, precyzuje ono różne elementy postępowania, w szczególności potwierdzenie wykonalności i doręczenia orzeczenia sądowego.

25 Artykuł 46 tego rozporządzenia stanowi:

„Dokumenty urzędowe, które zostały sporządzone i są wykonalne w jednym państwie członkowskim, jak również porozumienia między stronami, które są wykonalne w państwie członkowskim, w którym zostały zawarte, uznaje się i stwierdza ich wykonalność na tych samych warunkach jak orzeczenia".

26 Artykuł 60 rozporządzenia nr 2201/2003 przewiduje, że ma ono pierwszeństwo m.in. przed konwencją haską z 1980 r. Artykuł 61 tego rozporządzenia dotyczy jego stosunku do konwencji haskiej z 1996 r.

Stan faktyczny sprawy przed sądem krajowym i postępowania w toku

27 Z postanowienia odsyłającego wynika, że w połowie roku B. Purrucker zamieszkała w Hiszpanii z G. Vallésem Pérezem. W maju 2006 r. urodziła przed czasem bliźnięta. Syn Merlín mógł opuścić szpital we wrześniu 2006 r. Córka Samira mogła, w związku z komplikacjami, zostać wypisana dopiero w marcu 2007 r.

28 Stosunki między B. Purrucker i G. Vallésem Pérezem popsuły się już wcześniej. B. Purrucker zamierzała wraz z dziećmi przenieść się z powrotem do Niemiec, natomiast G. Vallés Pérez początkowo się na to nie zgadzał. W dniu 30 stycznia 2007 r. strony zawarły umowę w formie aktu notarialnego, która dla swej wykonalności powinna być zatwierdzona przez sąd. Punkty 2 i 3 tej umowy zostały zredagowane następująco:

„Po drugie – Strony uzgadniają, że ich wspólne małoletnie dzieci pozostają pod władzą rodzicielską ojca i matki, którym przysługuje prawo do pieczy, bez uszczerbku dla prawa do kontaktów z dziećmi przysługującego ojcu, który może z tego prawa swobodnie korzystać w każdym czasie i według swego wyboru, przy czym strony zgadzają się na ustalenie miejsca zamieszkania w sposób określony w punkcie 3 poniżej.

Po trzecie – Odnośnie do miejsca zamieszkania matki i dzieci strony uzgadniają, że B. Purrucker przeprowadzi się z dziećmi do Niemiec, gdzie ustanowi miejsce stałego zamieszkania i poinformuje o nim ojca dzieci, który w sposób wyraźny wyraża zgodę na przeprowadzkę matki z dziećmi do tego państwa, przy czym matka uznaje prawo ojca do kontaktów i zgadza się na to, by odwiedzał dzieci w każdym czasie i według jego wyboru, po uprzednim poinformowaniu matki o datach odwiedzin.

Miejsce zamieszkania na czas nieokreślony, bez uszczerbku dla decyzji, jakie dzieci stron mogą podjąć po uzyskaniu pełnoletniości".

29 B. Purrucker zamierzała powrócić do Niemiec wraz z synem D., pochodzącym z poprzedniego związku oraz dziećmi Merlínem i Samirą.

30 W związku z komplikacjami i koniecznością przeprowadzenia zabiegu chirurgicznego Samira musiała pozostać w szpitalu. W tej sytuacji w dniu 2 lutego 2007 r. B. Purrucker wyjechała do Niemiec z synem Merlínem. Z jej oświadczenia przed sądem odsyłającym wynika, że córka Samira miała również zostać przewieziona do Niemiec po opuszczeniu szpitala.

31 Między stronami sporu przed sądem krajowym toczą się trzy postępowania:

— pierwsze, w Hiszpanii, o zarządzenie środków tymczasowych, toczące się z wniosku G. Vallésa Péreza. Wydaje się, że pod pewnymi warunkami postępowanie to można by uznać za postępowanie co do istoty w przedmiocie przyznania pieczy nad dziećmi Merlínem i Samirą;

— drugie, w Niemczech, zainicjowane przez B. Purrucker, w przedmiocie przyznania pieczy nad tymi samymi dziećmi;

— trzecie, w Niemczech, z wniosku G. Vallésa Péreza, o nadanie exequatur orzeczeniu Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial zarządzającemu środki tymczasowe. To właśnie postępowanie leży u podstaw wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Postępowanie wszczęte w Hiszpanii o zarządzenie środków tymczasowych

32 W czerwcu 2007 r. G. Vallés Pérez, nie czując się już związanym aktem notarialnym, wystąpił do Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial o zarządzenie środków tymczasowych i, w szczególności, o przyznanie pieczy nad dziećmi Samirą i Merlínem.

33 Posiedzenie odbyło się w dniu 26 września 2007 r. B. Purrucker złożyła uwagi na piśmie i była reprezentowana.

34 Orzeczeniem z dnia 8 listopada 2007 r. Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial zarządził środki niecierpiące zwłoki i tymczasowe.

35 Orzeczenie to zostało załączone do uwag przedłożonych Trybunałowi przez B. Purrucker i zawiera następujące stwierdzenia sądu hiszpańskiego:

„Poza odnośnym materialnym prawem hiszpańskim wniosek opiera się na [konwencji haskiej z 1980 r.] (art. 1 i 2) oraz na rozporządzeniu (WE) nr 2201/2003 i umowie między Królestwem Hiszpanii a Republiką Federalną Niemiec z dnia 14 listopada 1983 r. w sprawie jurysdykcji sądów hiszpańskich (art. 8)".

36 Punkt 3 uzasadnienia orzeczenia zawiera następujące stwierdzenia:

„Po trzecie – W pierwszej kolejności, w świetle przytoczonego prawa europejskiego oraz ratyfikowanych konwencji między Królestwem Hiszpanii a Republiką Federalną Niemiec w dziedzinie prawa rodzinnego, prawa do pieczy i obowiązku alimentacyjnego względem małoletnich dzieci, jurysdykcja tutejszego sądu jest oczywista, jako że rodzice zamieszkiwali w Hiszpanii, tutaj ustanowili ostatnie wspólne miejsce zamieszkania rodziny (art. 769 § 3 [Ley de Enjuiciamiento Civil (hiszpańskiego kodeksu postępowania cywilnego)]; art. 1 [konwencji haskiej z 1980 r.] – sądem właściwym jest sąd miejsca zwykłego pobytu małoletniego – spis wykazał obecność Merlína w Colmenarejo, a jego zwykły pobyt miał miejsce w Hiszpanii aż do wyjazdu do Niemiec w dniu 2 lutego 2007 r.).

Ponadto wnioskodawca jest Hiszpanem, ma zwykły pobyt w Hiszpanii i jest to pierwsze postępowanie wszczęte w tej sprawie w Hiszpanii. Tutejszy sąd uznał się za właściwy postanowieniem o dopuszczalności wniosku z dnia 28 czerwca i późniejszym postanowieniem z dnia 20 września. Tym samym sąd w Albstadt powinien ewentualnie z urzędu uznać się za niewłaściwy na rzecz sądu hiszpańskiego zgodnie z art. 19 [rozporządzenia nr 2201/2003]. Stwierdzenie z urzędu braku jurysdykcji może nastąpić tylko wtedy, jeżeli strony złożyły w sądach różnych państw członkowskich wnioski dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej względem małoletniego mające ten sam przedmiot i podstawę. Okazuje się, że postępowanie wszczęte później w Niemczech przez Biancę Purrucker jest postępowaniem uproszczonym, którego przedmiotem jest zasądzenie od ojca, Guillerma Vallésa, renty alimentacyjnej na rzecz syna Merlína. To postępowanie zostało zarejestrowane w sądzie rodzinnym w Albstadt pod sygnaturą 8FH13/07.

Adwokat Bianki Purrucker podniósł na posiedzeniu brak jurysdykcji tutejszego sądu ze względu na to, że, po pierwsze, Merlín legalnie mieszka w Niemczech i w konsekwencji jego interesy powinny być rozpatrywane w Niemczech, a po drugie – że istniała prywatna umowa między stronami.

Wnioskodawca przeciwstawia się [przekazaniu sprawy sądowi niemieckiemu], gdyż nie jest mu znany rzeczywisty stan zdrowia Merlína, nie wiadomo, czy matka kiedykolwiek wróci do Hiszpanii, matka wyjechała w czasie, gdy życie Samiry było poważnie zagrożone. Ponadto prywatna umowa nie została potwierdzona przez sąd, nie została zatwierdzona przez prokuraturę i mogła być podpisana pod presją lub wskutek wprowadzenia w błąd.

Prokurator obecny na posiedzeniu oświadczył, że tutejszy sąd jest właściwy, ponieważ umowa między stronami nie została potwierdzona przez sąd i konieczne jest pilne zarządzenie środków tymczasowych. Przypomniał o właściwości sądu hiszpańskiego zwykłego miejsca zamieszkania wnioskodawcy w Hiszpanii, o dokumencie w postaci prywatnej umowy zawartej w Hiszpanii oraz o tym, że małoletni Merlín urodził się w Hiszpanii; wyraził wątpliwość, by opuszczenie przez Merlína terytorium hiszpańskiego było zgodne z prawem.

Tutejszy sąd potwierdza swoją jurysdykcję dla potrzeb rozstrzygnięcia wniosku o zarządzenie środków tymczasowych".

37 Bundesgerichtshof w postanowieniu odsyłającym przytacza treść orzeczonych środków tymczasowych w następujący sposób:

„W drodze pilnego i natychmiastowego środka tymczasowego orzeka się o wniosku G. Vallésa Péreza przeciwko B. Purrucker zapobiegawczo, jak następuje:

1. Przeniesienie wspólnego prawa do pieczy nad obojgiem dzieci Samirą i Merlínem Vallés Purrucker na ojca Guillerma Vallésa Péreza; władza rodzicielska pozostaje przy obojgu rodzicach.

W celu wykonania tego środka matka musi zwrócić małoletniego syna Merlína jego zamieszkałemu w Hiszpanii ojcu. Należy podjąć właściwe środki, które umożliwią matce podróżowanie z dzieckiem oraz odwiedzanie Samiry i Merlína, kiedy tylko wyrazi taką wolę. Z tego tytułu należy udostępnić jej mieszkanie, które będzie mogło służyć jako miejsce spotkań rodzinnych albo które zostanie udostępnione przez krewnego lub inną zaufaną osobę trzecią, obecną podczas całego czasu spotkania matki z dziećmi, może to być również mieszkanie ojca, jeśli obie strony tak postanowią.

2. Zakaz opuszczania wraz z obojgiem dzieci terytorium hiszpańskiego bez wcześniejszego sądowego zezwolenia.

3. Paszporty obojga dzieci pozostają w posiadaniu tego rodzica, który wykonuje prawo do pieczy nad dziećmi.

4. Wszelkie zmiany miejsca zamieszkania obojga dzieci Samiry i Merlína poddaje się wcześniejszemu zezwoleniu sądu.

5. Nie ustala się obowiązku alimentacyjnego obciążającego matkę.

Nie orzeka się o kosztach.

Postanowienie to należy dołączyć do akt sprawy po otwarciu postępowania co do istoty.

Postanowienie to w ustawowej formie i ze wskazaniem na jego niezaskarżalność należy dostarczyć stronom i prokuraturze".

38 Jak wynika z dokumentów załączonych do uwag B. Purrucker, orzeczenie Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial z dnia 8 listopada 2007 r. zostało sprostowane orzeczeniem z dnia 28 listopada 2007 r. Punkt 1 sentencji po sprostowaniu powierza ojcu „prawo do pieczy", a nie „wspólne prawo do pieczy".

39 W dniu 11 stycznia 2008 r. Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial wydał zaświadczenie na podstawie art. 39 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 potwierdzające, że orzeczenie jest wykonalne i zostało doręczone.

40 Wydaje się, że G. Vallés Pérez wniósł powództwo co do istoty, że sąd, przed którym postępowanie zostało wszczęte, rozpoznał je co do istoty w dniu 28 października 2008 r. i że wydane w ten sposób orzeczenie zostało zaskarżone.

Postępowanie wszczęte w Niemczech o przyznanie prawa do pieczy

41 W dniu 20 września 2007 r., tj. zanim zostało wydane orzeczenie Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial, B. Purrucker, wnosząc powództwo co do istoty do Amtsgericht Albstadt (sądu pierwszej instancji w Albstadt, Niemcy), zażądała, by zostało jej przyznane prawo do pieczy nad dziećmi Merlínem i Samirą. Na podstawie art. 16 konwencji haskiej z 1980 r. postępowanie w sprawie prawa do pieczy zostało zawieszone na okres od dnia 19 marca do dnia 28 maja 2008 r., a następnie, zgodnie z art. 13 Gesetz zur Aus- und Durchführung bestimmter Rechtsinstrumente

auf dem Gebiet des internationalen Familienrechts (ustawy o wykonywaniu i stosowaniu niektórych instrumentów prawnych w dziedzinie międzynarodowego prawa rodzinnego), zostało przekazane Amtsgericht Stuttgart (Niemcy). Amtsgericht Stuttgart odmówił wydania nowego środka tymczasowego dotyczącego prawa do pieczy nad dziećmi. Nie wydał w sprawie rozstrzygnięcia co do istoty, lecz wyraził wątpliwości co do swej jurysdykcji międzynarodowej. W orzeczeniu z dnia 8 grudnia 2008 r. stwierdził, że Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial, wydając orzeczenie z dnia 28 października 2008 r., wspomniane w art. 40 niniejszego wyroku, uznał się jako pierwszy za sąd, przed którym postępowanie zostało wszczęte w rozumieniu art. 16 i art. 19 ust. 2 rozporządzenia nr 2201/2003. Amtsgericht Stuttgart zawiesił zatem postępowanie na podstawie art. 19 ust. 2 tego rozporządzenia do czasu uprawomocnienia się orzeczenia Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial.

42 B. Purrucker wniosła odwołanie od orzeczenia Amtsgericht Stuttgart. W dniu 14 maja 2009 r. Oberlandesgericht Stuttgart uchylił je i przekazał sprawę Amtsgericht Stuttgart do ponownego rozpoznania. Oberlandesgericht Stuttgart uznał, że sądy powinny same badać swoją właściwość i że art. 19 rozporządzenia nr 2201/2003 nie przyznaje żadnemu z sądów, przed którymi wszczęto postępowanie, wyłącznej właściwości do ustalenia, przed którym z nich postępowanie zostało wszczęte po raz pierwszy. Oberlandesgericht Stuttgart wskazał, że żądanie dotyczące prawa do pieczy, zgłoszone w Hiszpanii w czerwcu 2007 r. przez G. Vallésa Péreza, zgłoszone zostało w ramach postępowania w sprawie środków tymczasowych, podczas gdy żądanie dotyczące prawa do pieczy, zgłoszone w Niemczech w dniu 20 września 2007 r. przez B. Purrucker, było powództwem co do istoty. Takie powództwo i postępowanie w sprawie środków tymczasowych, jak wskazuje ten sąd, charakteryzują się odmiennym przedmiotem sporu lub odmiennością żądań.

43 Zarządzeniem z dnia 8 czerwca 2009 r. Amtsgericht Stuttgart zwrócił się do stron z pytaniem, na jakim etapie znajduje się postępowanie wszczęte w Hiszpanii oraz zażądał od nich zajęcia stanowiska w przedmiocie możliwości przedłożenia Trybunałowi, zgodnie z art. 104b regulaminu postępowania przed Trybunałem, pytania prejudycjalnego dotyczącego ustalenia sądu, przed którym po raz pierwszy wszczęto postępowanie.

Postępowanie wszczęte w Niemczech o nadanie exequatur orzeczeniu wydanemu przez sąd hiszpański

44 Chodzi tu o postępowanie leżące u podstaw niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. G. Vallés Pérez początkowo domagał się wydania syna Merlína oraz wniósł, z ostrożności procesowej, o stwierdzenie wykonalności orzeczenia Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial. Później domagał się przede wszystkim nadania exequatur temu orzeczeniu. W konsekwencji Amtsgericht Stuttgart, orzeczeniem z dnia 3 lipca 2008 r. oraz Oberlandesgericht Stuttgart, wydanym w wyniku odwołania orzeczeniem z dnia 22 września 2008 r., nadały exequatur orzeczeniu sądu hiszpańskiego i pouczyły matkę, że w razie nie zastosowania się do niego, zostanie na nią nałożona grzywna.

45 Bundesgerichtshof streścił orzeczenie Oberlandesgericht Stuttgart następująco:

„Nie są znane powody, które stałyby na przeszkodzie wykonalności orzeczenia sądu hiszpańskiego. Chodzi tutaj wprawdzie o środek tymczasowy sądu hiszpańskiego, jednak rozporządzenie nr 2201/2003 nie rozróżnia w ramach uznawania i wykonywania orzeczeń innych państw członkowskich w art. 2 pkt 4 formy orzeczenia, a wymaga jedynie, aby było to »orzeczenie […] wydane przez sąd«. Nawet jeśli wspólne dzieci nie zostały wysłuchane przez sąd hiszpański, nie narusza to żadnego istotnego wymogu proceduralnego prawa niemieckiego, tym bardziej że dzieci w momencie wydania orzeczenia miały dopiero półtora roku. W zakresie, w jakim skarżąca w postępowaniu odwoławczym podważa wykonalność hiszpańskiego orzeczenia ze względu na spóźnione wszczęcie postępowania głównego, sprzeciwia się temu zaświadczenie sądu hiszpańskiego wydane na podstawie art. 39 rozporządzenia nr 2201/2003. Nie zachodzą także podstawy nieuznania określone w art. 23 rozporządzenia nr 2201/2003.

W szczególności nie można dopatrzyć się naruszenia niemieckiego porządku publicznego; prawo skarżącej w postępowaniu odwoławczym do bycia wysłuchaną zostało zagwarantowane poprzez wezwanie jej do stawienia się w wyznaczonym terminie. Jej własną decyzją było osobiste niestawienie się na ten termin i pozostawienie reprezentacji w gestii pełnomocnika procesowego. Sąd w postępowaniu w sprawie uznania i wykonywania orzeczeń nie jest uprawniony do merytorycznej kontroli hiszpańskiego orzeczenia w postępowaniu w sprawie pieczy nad dziećmi".

46 W odwołaniu wniesionym do Bundesgerichtshof B. Purrucker kwestionuje orzeczenie Oberlandesgericht Stuttgart z dnia 22 września 2008 r. z tego powodu, że zgodnie z art. 2 pkt 4 rozporządzenia nr 2201/2003 uznawanie i wykonywanie orzeczeń innych państw członkowskich nie obejmuje środków tymczasowych w rozumieniu art. 20 tego rozporządzenia, ponieważ nie mogą być one kwalifikowane jako orzeczenia w przedmiocie odpowiedzialności rodzicielskiej.

Postanowienie odsyłające i pytanie prejudycjalne

47 Bundesgerichtshof wskazuje, że kwestia, czy przepisy art. 21 i nast. rozporządzenia nr 2201/2003 dotyczą także środków tymczasowych w rozumieniu art. 20 tego rozporządzenia, czy też jedynie orzeczeń wydanych w postępowaniu głównym, jest sporna w piśmiennictwie i nie została jeszcze ostatecznie wyjaśniona w orzecznictwie.

48 Zgodnie z pierwszą koncepcją środki tymczasowe w rozumieniu art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 są zasadniczo wyłączone z zakresu stosowania przepisów dotyczących uznawania i wykonywania zawartych w art. 21 i nast. tego rozporządzenia. Artykuł 20 rozporządzenia jest przez reprezentujących ten pogląd uznawany za zwykłą normę kompetencyjną. Może za tym przemawiać także orzeczenie Trybunału

z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-523/07 A, Zb.Orz. s. I-2805, pkt 46 i nast., zgodnie z którym środki tymczasowe w rozumieniu art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 powinny mieć charakter tymczasowy, zaś ich wykonanie i wiążący skutek określone są przez prawo krajowe. W takiej sytuacji odwołanie B. Purrucker powinno zostać uwzględnione.

49 Zgodnie z niektórymi koncepcjami zakres zastosowania art. 2 pkt 4 rozporządzenia nr 2201/2003 obejmuje też środki tymczasowe zarządzane przez właściwy sąd w związku z powództwem co do istoty, o ile, przynajmniej a posteriori, były przestrzegane prawa do obrony. Zasada ta jest zbieżna z orzecznictwem Trybunału, zgodnie z którym wysłuchanie a posteriori jest wystarczające dla zapewnienia rzetelnego procesu (wyrok z dnia 16 czerwca 1981 r. w sprawie 166/80 Klomps, Rec. s. 1593). Pozostałe koncepcje ograniczają stosowanie rozporządzenia nr 2201/2003 do środków tymczasowych, które – odpowiednio w postępowaniu kontradyktoryjnym – wydawane są z zachowaniem praw do obrony.

50 W tych dwóch ostatnich przypadkach skuteczność odwołania zależałaby od tego, czy w trakcie postępowania, w którym zastosowano środek tymczasowy, B. Purrucker rzeczywiście skorzystała z prawa do bycia wysłuchaną. Według sądu odsyłającego pozytywną odpowiedź na to pytanie potwierdza okoliczność, że zainteresowana została wezwana na posiedzenie i była tam reprezentowana przez adwokata, zaś dzieci były w wieku, w którym po wysłuchaniu ich nie należało się spodziewać dodatkowych informacji.

51 Wreszcie sugerowane jest również całkowite włączenie środków tymczasowych do systemu rozporządzenia nr 2201/2003. Po pierwsze, środki tymczasowe zgodnie z art. 20 tego rozporządzenia uznawane są za orzeczenia w rozumieniu jego art. 2 pkt 4, do których stosują się przepisy art. 21 i nast. tego rozporządzenia w sprawie uznawania i wykonywania orzeczeń. Po drugie, zwolennicy tego poglądu wskazują nawet, że środki tymczasowe w rozumieniu art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003

nie wchodzą wprawdzie w zakres „orzeczenia" z art. 2 pkt 4 tego rozporządzenia, niemniej jednak do takich środków tymczasowych znajdują zastosowanie przepisy art. 21 i nast. dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń wydanych w innych państwach członkowskich. Zgodnie z tą koncepcją art. 21 i nast. bez wątpienia znalazłyby zastosowanie do środka zastosowanego przez sąd hiszpański i odwołanie podlegałoby oddaleniu.

52 Bundesgerichtshof wskazuje, że orzeczenie sądu hiszpańskiego nie narusza niemieckiego porządku prawnego.

53 Mając na względzie te okoliczności, Bundesgerichtshof postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy przepisy art. 21 i następnych rozporządzenia [nr 2201/2003] dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń wydanych w innych państwach członkowskich zgodnie z art. 2 pkt 4 rozporządzenia [nr 2201/2003] znajdują zastosowanie także do wykonalnych środków tymczasowych w odniesieniu do prawa do pieczy nad dzieckiem w rozumieniu art. 20 rozporządzenia [nr 2201/2003]?".

Postępowanie przed Trybunałem

54 Zgodnie z art. 54a regulaminu postępowania przed Trybunałem sędzia sprawozdawca i rzecznik generalny zwrócili się do B. Purrucker o dostarczenie Trybunałowi orzeczeń z dnia 8 grudnia 2008 r., 14 maja 2009 r. i 8 czerwca 2009 r., wspomnianych w pkt 41–43 niniejszego wyroku, o których B. Purrucker wspomniała w swoich uwagach.

55 Z przedłożonych uwag wynika, że prawdopodobnie jedynie B. Purrucker i rząd hiszpański znali uzasadnienie orzeczenia Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial z dnia 8 listopada 2007 r., w szczególności w odniesieniu do jurysdykcji sądu hiszpańskiego. Część uwag przedłożonych przez rządy zawierała propozycję odpowiedzi na pytanie prejudycjalne w oparciu o domniemanie istnienia tej jurysdykcji, podczas gdy Komisja Europejska rozważała różne przypadki.

56 Z chwilą gdy orzeczenie to, załączone do uwag B. Purrucker, zostało doręczone podmiotom wskazanym w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Trybunał wezwał te podmioty do ponownego zajęcia na piśmie stanowiska w przedmiocie pytania prejudycjalnego, tym razem z uwzględnieniem pkt 3 tego orzeczenia, przytoczonego w pkt 36 niniejszego wyroku. Ponadto Trybunał wezwał rząd hiszpański do udzielenia dokładnych informacji na temat postępowania w sprawie środków tymczasowych w sprawach takich jak sprawa przed sądem krajowym.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

57 Poprzez przedłożone pytanie Bundesgerichtshof zmierza do ustalenia, czy przepisy takie jak art. 21 i nast. rozporządzenia nr 2201/2003 stosują się również do tymczasowych środków wykonawczych w dziedzinie prawa do pieczy w rozumieniu art. 20 rozporządzenia.

58 Znaczenie tego pytania było kwestionowane po pierwsze na tej podstawie, że środki tymczasowe, których dotyczy sprawa przed sądem krajowym, nie wchodzą w zakres art. 20 tego rozporządzenia, ponieważ zostały zarządzone przez sąd posiadający jurysdykcję co do istoty sprawy, a po drugie dlatego, że gdyby środki te zostały zarządzone przez sąd nieposiadający jurysdykcji co do istoty sprawy, również nie mogłyby one wchodzić w zakres tego przepisu w części dotyczącej Merlína, ponieważ w chwili wydawania orzeczenia przez Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial nie był on obecny w Hiszpanii.

59 Te sprzeczne twierdzenia potwierdzają istnienie potrzeby, by wykładni art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 nie ograniczać do skutków orzeczenia podlegającego temu przepisowi, lecz zbadać również, jakie orzeczenia temu przepisowi podlegają.

60 Artykuł 20 rozporządzenia nr 2201/2003 jest ostatnim artykułem rozdziału II tego rozporządzenia, dotyczącego jurysdykcji. Nie został umieszczony wśród przepisów dotyczących konkretnie jurysdykcji w dziedzinie odpowiedzialności rodzicielskiej, tworzących sekcję 2 tego rozdziału, lecz wchodzi w skład sekcji 3, zatytułowanej „Przepisy wspólne".

61 Z miejsca art. 20 w strukturze rozporządzenia nr 2201/2003 wynika, że tego przepisu nie można uważać za przepis przyznający jurysdykcję co do istoty w rozumieniu tego rozporządzenia.

62 Stwierdzenie takie znajduje potwierdzenie w brzmieniu art. 20, ograniczającym się do wskazania, że w przypadkach niecierpiących zwłoki „niezależnie od przepisów" rozporządzenia nr 2201/2003 sądy państwa członkowskiego stosują środki tymczasowe lub zabezpieczające przewidziane w prawie tego państwa, nawet jeśli na podstawie tego rozporządzenia rozpoznanie sprawy co do istoty należy do jurysdykcji sądu

innego państwa członkowskiego. Podobnie, zgodnie z motywem 16 tego rozporządzenia, „nie powinno [ono] wyłączać" zarządzania takich środków.

63 Wynika stąd, że art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 może obejmować jedynie środki zarządzane przez sądy, które nie opierają swojej jurysdykcji – w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej – na jednym z artykułów rozdziału II sekcja 2 tego rozporządzenia.

64 Zatem o tym, czy środki te wchodzą w zakres art. 20 tego rozporządzenia, decyduje nie tylko charakter środków, jakie mogą być stosowane przez sądy – czy są to środki tymczasowe lub zabezpieczające w odróżnieniu od orzeczeń co do istoty – ale także i w szczególności okoliczność, czy zostały one zastosowane przez sąd, którego jurysdykcja nie znajduje podstawy w innym przepisie tego rozporządzenia.

65 Sprawa przed sądem krajowym pokazuje, że lektura orzeczenia nie zawsze pozwala na łatwe zakwalifikowanie orzeczenia wydanego przez sąd w rozumieniu art. 2 pkt 1 rozporządzenia nr 2201/2003. Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial stwierdza bowiem, że żądanie zostało wniesione w oparciu o odnośne hiszpańskie przepisy prawa materialnego, konwencję haską z 1980 r., jak również na rozporządzeniu oraz umowie między Królestwem Hiszpanii i Republiką Federalną Niemiec z dnia 14 listopada 1983 r. o jurysdykcji sądów hiszpańskich. Wydaje się, że spośród tych przepisów sąd ten wybrał jako podstawę swojej jurysdykcji art. 769 § 3 hiszpańskiego kodeksu postępowania cywilnego i art. 1 konwencji haskiej z 1980 r. W zakresie okoliczności faktycznych mogących uzasadniać tę jurysdykcję w świetle tych przepisów Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial powołuje się jednocześnie na miejsce zamieszkania rodziców, ostatnie wspólne miejsce zamieszkania rodziny, miejsce zwykłego pobytu małoletniego do czasu wyjazdu do Niemiec, obywatelstwo strony powodowej, jej miejsce zwykłego pobytu w Hiszpanii, a także na okoliczność, że chodzi tu o pierwsze postępowanie wszczęte w tej sprawie w Hiszpanii. Wreszcie sąd ten wspomina o opinii prokuratury, która – niezależnie od

wskazanych powyżej okoliczności – bierze pod uwagę fakt, że akt notarialny został sporządzony w Hiszpanii, a także fakt, że w Hiszpanii urodził się Merlín.

66 Okazuje się, że większość okoliczności przytoczonych przez Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial nie odpowiada kryteriom mogącym uzasadniać jurysdykcję na podstawie art. 8–14 rozporządzenia nr 2201/2003. Co się tyczy okoliczności odpowiadających kryteriom z art. 8, 9 i 10 tego rozporządzenia, mogących uzasadniać taką jurysdykcję, tj. miejsce zwykłego pobytu małoletniego i jego poprzednie miejsce zwykłego pobytu, to nie pozwalają one na ustalenie, na podstawie którego z tych trzech przepisów sąd ten mógł ewentualnie uznać się za właściwy.

67 Ogół tych okoliczności wskazuje, przy lekturze orzeczenia Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial, na wielką niepewność tego sądu co do uznania pierwszeństwa rozporządzenia nr 2201/2003 przed innymi wymienionymi przepisami co do jego zastosowania w sprawie – znajduje to zresztą potwierdzenie w uwagach przedłożonych Trybunałowi i trudnościach, jakich zaproponowanie odpowiedzi na pytanie prejudycjalne przysporzyło zainteresowanym podmiotom.

68 Zdaniem rządu czeskiego zasada wzajemnego zaufania, która leży u podstaw rozporządzenia nr 2201/2003, oznacza, że w braku wyraźnej wzmianki, iż orzeczenie wchodzi w zakres art. 20 tego rozporządzenia należy domniemywać, że sąd, który wydał orzeczenie, posiada jurysdykcję w rozumieniu tego rozporządzenia. Zdaniem B. Purrucker i rządu niemieckiego natomiast brak dokładnej informacji dotyczącej istnienia jurysdykcji w rozumieniu art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 powinien skutkować stosowaniem domniemania, że dane orzeczenie jest środkiem wchodzącym w zakres art. 20 tego rozporządzenia.

69 W tej kwestii należy przypomnieć, że rozporządzenie nr 2201/2003, jako część prawa Unii, ma pierwszeństwo przed prawem krajowym. Ma ponadto pierwszeństwo przed większością umów międzynarodowych dotyczących uregulowanych w nim kwestii na warunkach przewidzianych w jego art. 59–63.

70 Jak wynika z motywu 2 rozporządzenia nr 2201/2003, zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych jest podstawą dla stworzenia prawdziwej przestrzeni sprawiedliwości.

71 Zgodnie z motywem 21 tego rozporządzenia to uznawanie powinno opierać się na zasadzie wzajemnego zaufania.

72 To wzajemne zaufanie umożliwiło ustanowienie obligatoryjnego systemu jurysdykcji, do którego poszanowania są zobowiązane wszystkie sądy państw członkowskich objętych zakresem obowiązywania rozporządzenia, i stosownie do tego zastąpienie stosowania przepisów krajowych państw członkowskich w dziedzinie uznawania i wykonywania orzeczeń przez uproszczony mechanizm uznawania i orzeczeń wydanych w dziedzinie odpowiedzialności rodzicielskiej i nadawania im exequatur (zob. analogicznie, w odniesieniu do postępowań upadłościowych, wyrok z dnia 2 maja 2006 r. w sprawie C-341/04 Eurofood IFSC, Zb.Orz. s. I-3813, pkt 40).

73 Do istoty zasady wzajemnego zaufania należy, że sąd państwa członkowskiego, do którego wpłynął wniosek z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej, weryfikuje swoją jurysdykcję zgodnie z art. 8–14 rozporządzenia nr 2201/2003 (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawie Eurofood IFSC, pkt 41) i że z orzeczenia wydanego przez ten sąd jasno wynika, iż jego zamiarem było poddanie się bezpośrednio skutecznym normom dotyczącym jurysdykcji zawartych w rozporządzeniu lub że orzekał zgodnie z nimi.

74 Natomiast, jak wskazuje art. 24 rozporządzenia, sądy innych państw członkowskich nie mogą kontrolować oceny pierwszego sądu w kwestii jego jurysdykcji.

75 Zakaz ten nie przesądza o tym, by sąd, któremu przedłożono orzeczenie niezawierające elementów, które potwierdzały w sposób niebudzący wątpliwości posiadanie jurysdykcji co do istoty przez sąd państwa pochodzenia, nie mógł sprawdzić, czy z orzeczenia tego wynika, że zamiarem tego sądu było oparcie jurysdykcji na przepisie rozporządzenia nr 2201/2003. Jak bowiem podkreśliła rzecznik generalna w pkt 139 opinii, takie sprawdzenie nie stanowi kontroli jurysdykcji sądu państwa pochodzenia, lecz jest jedynie ustaleniem, na jakiej podstawie sąd ten swoją jurysdykcję opiera.

76 Wynika stąd, że jeżeli posiadanie jurysdykcji co do istoty sprawy – zgodnie z rozporządzeniem nr 2201/2003 –przez sąd, który zarządził środki tymczasowe, nie wynika w sposób oczywisty z treści wydanego orzeczenia lub gdy orzeczenie to nie zawiera pozbawionego jakichkolwiek niejasności uzasadnienia dotyczącego posiadania przez ten sąd jurysdykcji co do istoty w świetle jednej z podstaw jurysdykcji wymienionych w art. 8–14 tego rozporządzenia, możliwe jest przyjęcie poglądu, że orzeczenie to nie zostało wydane zgodnie z normami jurysdykcyjnymi zawartymi w tym rozporządzeniu. Orzeczenie to może podlegać badaniu w świetle art. 20 rozporządzenia w celu ustalenia, czy wchodzi w zakres tego przepisu.

77 Artykuł 20 rozporządzenia nr 2201/2003 przewiduje bowiem spełnienie kilku przesłanek. Jak wskazał Trybunał, sądy, o których mowa w art. 20 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003, są uprawnione do zarządzania środków tymczasowych lub zabezpieczających, pod warunkiem że zostaną spełnione łącznie trzy przesłanki, a mianowicie:

— stosowane środki powinny być pilne,

— powinny być stosowane względem osób lub mienia znajdujących się w państwie członkowskim, w którym sądy te mają siedzibę, oraz

— powinny mieć charakter tymczasowy (zob. ww. wyrok w sprawie A, pkt 47; wyrok z dnia 23 grudnia 2009 r. w sprawie C-403/09 PPU Detiček, Zb.Orz. s. I-12193, pkt 39).

78 Wynika stąd, że niekoniecznie każde orzeczenie, z którego nie wynika, że zostało wydane przez sąd, który posiada – lub można domniemywać, że posiada – jurysdykcję co do istoty, wchodzi w zakres art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003, gdyż podlega ono pod ten przepis jedynie wtedy, gdy spełnia przewidziane w nim przesłanki.

79 Co się tyczy środka wchodzącego w zakres art. 20 tego rozporządzenia, Trybunał orzekł, że ponieważ środek ten został zarządzony na podstawie przepisów prawa krajowego, to jego wiążący charakter powinien także wynikać z danego prawa krajowego (ww. wyrok w sprawie A, pkt 52).

80 Artykuł 20 ust. 2 rozporządzenia nr 2201/2003 uściśla ponadto, że środki zarządzone na podstawie art. 20 ust. 1 przestają obowiązywać, gdy sąd państwa członkowskiego właściwy na podstawie rozporządzenia do rozstrzygnięcia co do istoty sprawy podjął środki, jakie uważa za właściwe.

81 Z obligatoryjnego charakteru i bezpośredniego stosowania rozporządzenia nr 2201/2003, a także z brzmienia jego art. 20 wynika, że środek podlegający temu przepisowi można – w państwie członkowskim sądu, który wydał orzeczenie – przeciwstawić środkowi, wcześniejszemu, wydanemu przez sąd innego państwa członkowskiego, posiadający jurysdykcję co do istoty. Natomiast orzeczenie, które nie wchodzi w zakres art. 20 tego rozporządzenia z uwagi na to, że nie spełnia przesłanek

przewidzianych w tym przepisie, nie może przeważać nad takim wcześniejszym orzeczeniem (zob. sytuację opisaną w ww. wyroku w sprawie Detiček, w szczególności pkt 49).

82 Co się tyczy skutku orzeczenia wchodzącego w zakres art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 w państwach członkowskich innych niż państwo sądu, który je wydał, Komisja i kilka państw członkowskich twierdzą, że środki wchodzące w zakres art. 20 powinny móc korzystać z systemu uznawania i wykonywania przewidzianego w rozporządzeniu. Powołują się na przypadek przemieszczenia osób lub mienia po rozstrzygnięciu sprawy przez sąd lub też na wypadek czy chorobę dziecka i wynikającą stąd konieczność wydania zezwolenia osobie znajdującej się w innym państwie członkowskim.

83 Należy jednak uznać, jak wskazała rzecznik generalna w pkt 172–175 opinii, że system uznawania i wykonywania przewidziany w rozporządzeniu nr 2201/2003 nie ma zastosowania do środków z art. 20.

84 Możliwość takiego stosowania nie była bowiem zamiarem prawodawcy Unii. Jak wynika z uzasadnienia wniosku Komisji z 2002 r., który doprowadził do ustanowienia rozporządzenia nr 2201/2003 [dokument COM(2002) 222 wersja ostateczna], art. 20 ust. 1 tego rozporządzenia ma swoje źródło w art. 12 rozporządzenia nr 1347/2000, który z kolei został przejęty z art. 12 konwencji brukselskiej II. Zarówno uzasadnienie wniosku Komisji z 1999 r., który doprowadził do ustanowienia rozporządzenia nr 1347/2000 [dokument COM(1999) 220 wersja ostateczna], jak i sprawozdanie Borrás dotyczące konwencji brukselskiej II wskazują w takich samych słowach – odnośnie do tych przepisów – że „norma ustanowiona w tym artykule ogranicza terytorialne skutki środków do państwa, w którym zostały wydane".

85 Sprawozdanie Borrás podkreśla w tej kwestii różnicę redakcyjną między art. 12 konwencji brukselskiej II i art. 24 konwencji brukselskiej polegającą na tym, że „środki wymienione w tej ostatniej […] ograniczają się do dziedzin wchodzących w zakres zastosowania konwencji i […] mają w zamian skutki ekstraterytorialne". Z tego porównania z konwencją brukselską wynika, że autorzy konwencji brukselskiej II zamierzali ustanowić związek między dziedzinami, których mogą dotyczyć środki tymczasowe oraz terytorialnym skutkiem tych środków.

86 Ten związek można wytłumaczyć niebezpieczeństwem obchodzenia norm zawartych w innych uregulowaniach Unii, w szczególności w rozporządzeniu nr 44/2001. Jak bowiem podkreślono zarówno w uzasadnieniu wniosku Komisji z 1999 r., który doprowadził do ustanowienia rozporządzenia nr 1347/2000, jak i w sprawozdaniu Borrás, środki tymczasowe, o których mowa w art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003, dotyczą zarówno osób, jak i mienia, a zatem rozciągają się na dziedziny nieobjęte tym ostatnim rozporządzeniem. Stosowanie systemu uznawania i wykonywania przewidzianego w rozporządzeniu nr 2201/2003 pozwoliłoby więc na uznawanie i wykonywanie w innych państwach członkowskich środków dotyczących dziedzin nieobjętych tym rozporządzeniem, które mogłyby zostać zarządzone – przykładowo – z naruszeniem norm przewidujących jurysdykcję szczególną lub wyłączną innych sądów na podstawie rozporządzenia nr 44/2001.

87 Treść rozporządzenia nr 2201/2003 w żaden sposób nie potwierdza woli zanegowania wyjaśnień zawartych w pracach przygotowawczych w zakresie skutków środków wchodzących w zakres art. 20 tego rozporządzenia. Przeciwnie, usytuowanie tego przepisu w rozporządzeniu oraz wyrażenia, „niezależnie od" i „nie powinno wyłączać" zawarte w art. 20 ust. 1 i motywie 16 tego rozporządzenia wskazują, że środki wchodzące w zakres art. 20 nie zaliczają się do orzeczeń wydawanych zgodnie z normami jurysdykcyjnymi tego rozporządzenia i korzystających w związku z tym z systemu uznawania i wykonywania ustanowionego w tym rozporządzeniu.

88 Nie sposób wytoczyć wobec tego wniosku argumentu opartego na art. 11 ust. 1 konwencji haskiej z 1996 r. Zgodnie z tym postanowieniem „[w]e wszystkich wypadkach niecierpiących zwłoki organy każdego z Umawiających się Państw, na którego terytorium znajduje się dziecko lub majątek do niego należący, są właściwe do podjęcia koniecznych środków ochrony".

89 Jak podkreśla w uwagach na piśmie rząd niemiecki, istnieją dwie zasadnicze różnice między art. 11 ust. 1 konwencji haskiej z 1996 r. i art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003. Przede wszystkim art. 11 konwencji został bezspornie pomyślany jako norma jurysdykcyjna i strukturalnie mieści się w ciągu postanowień tego rodzaju, nie jest tak natomiast w wypadku art. 20 rozporządzenia, jak wyjaśniono w pkt 61 niniejszego wyroku.

90 Ponadto, o ile konwencja haska z 1996 r. przewiduje uznawanie i wykonywanie środków zarządzonych na podstawie jej art. 11, należy przypomnieć, że normy zawarte w tej konwencji, w szczególności w art. 23 ust. 2 lit. a), dotyczącym uznawania i w odsyłającym do niego art. 26 ust. 3, dotyczącym wykonywania, umożliwiają kontrolę międzynarodowej jurysdykcji sądu, który dany środek zastosował. Nie jest tak w wypadku systemu uznawania i wykonywania przewidzianym w rozporządzeniu nr 2201/2003, ponieważ jego art. 24 ustanawia zakaz kontroli jurysdykcji sądu państwa pochodzenia.

91 Jak podkreślił na rozprawie rząd Zjednoczonego Królestwa, dopuszczenie uznawania i wykonywania środków wchodzących w zakres art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 w każdym państwie członkowskim, w tym w państwie właściwym co do istoty, spowodowałoby niebezpieczeństwo obchodzenia norm jurysdykcyjnych ustanowionych w tym rozporządzeniu i niebezpieczeństwo „forum shopping", co byłoby sprzeczne

z celami rozporządzenia, w szczególności z uwzględnianiem nadrzędnego interesu dziecka dzięki wydawaniu dotyczących go orzeczeń przez sąd geograficznie bliski jego miejscu zwykłego pobytu, uważany za znajdujący się w najlepszej sytuacji, by rozważyć środki, jakie powinny być podjęte w interesie dziecka.

92 Jak wskazała rzecznik generalna w pkt 176 opinii, okoliczność, że środki wchodzące w zakres art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003 nie korzystają z systemu uznawania i wykonywania w nim przewidzianego, nie stoi jednak na przeszkodzie każdemu uznaniu i każdemu wykonaniu tych środków w innym państwie członkowskim. Mogą bowiem zostać wykorzystane – przy poszanowaniu rozporządzenia – inne instrumenty międzynarodowe lub inne przepisy krajowe.

93 Ponadto rozporządzenie nr 2201/2003 zawiera nie tylko normy dotyczące jurysdykcji sądów, a także uznawania i wykonywania ich orzeczeń, ale również przewiduje współpracę organów centralnych państw członkowskich w dziedzinie odpowiedzialności rodzicielskiej. Taka współpraca powinna zostać wdrożona w celu udzielania pomocy, z poszanowaniem rozporządzenia, w wypadkach szczególnie niecierpiących zwłoki – jak te, o których mowa w pkt 82 niniejszego wyroku.

94 W pkt 42 ww. wyroku w sprawie Detiček Trybunał zdefiniował pojęcie przypadku niecierpiącego zwłoki zawarte w art. 20 rozporządzenia nr 2201/2003, wskazując, że odnosi się równocześnie do sytuacji, w jakiej znajduje się dziecko, jak i do braku praktycznej możliwości złożenia wniosku dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej w sądzie właściwym do rozpoznania sprawy co do istoty.

95 W tej kwestii należy przypomnieć, że chociaż konkretne sposoby zapewnienia pozwanemu prawa do bycia wysłuchanym mogą różnić się od siebie w zależności od tego, jak pilne jest wydanie danego orzeczenia, to każde ograniczenie tego prawa musi zostać stosownie uzasadnione i muszą mu towarzyszyć gwarancje proceduralne zapewniające uczestnikom tego postępowania skuteczną możliwość zaskarżenia środków podjętych w trybie pilnym (zob. analogicznie, w odniesieniu do postępowań upadłościowych, ww. wyrok w sprawie Eurofood IFSC, pkt 66).

96 Bezsporne jest, że w sprawie przed sądem krajowym B. Purrucker została wysłuchana przez Juzgado de Primera Instancia nº 4 de San Lorenzo de El Escorial przed zarządzeniem przez ten sąd środków tymczasowych. Natomiast z wyjaśnień rządu hiszpańskiego dotyczących postępowania głównego, udzielonych na żądanie Trybunału, wynika, że:

— od orzeczenia w sprawie środków tymczasowych nie przysługuje odwołanie, a zatem pozwany może uzyskać zmianę orzeczenia o zastosowaniu takich środków jedynie w postępowaniu co do istoty wszczętym po złożeniu wniosku o zastosowanie środków tymczasowych lub jednocześnie z nim;

— każda ze stron może wnieść żądanie co do istoty, zarówno ta, która domagała się zarządzenia środków tymczasowych, jak i ta, która o nie nie wnosiła;

— w wypadku środków tymczasowych poprzedzających żądanie co do istoty, pozostają one skuteczne jedynie wtedy, gdy główne żądanie sporne zostanie zgłoszone w ciągu 30 dni od ich zarządzenia;

— jeżeli o zarządzenie środków tymczasowych wniesiono przed zgłoszeniem żądania co do istoty żądanie główne jest wnoszone do sądu właściwego miejscowo, przy czym może to być ten sam sąd, który wcześniej zastosował środki tymczasowe, lub inny;

— dopiero wnosząc apelację od orzeczenia co do istoty sprawy wydanego w pierwszej instancji, można przedłożyć kwestię właściwości innemu sądowi oraz

— trudno jest przewidzieć, jaki czas może przeciętnie upłynąć między wydaniem orzeczenia zarządzającego środki tymczasowe a orzeczeniem w przedmiocie środka prawnego wniesionego do innego sądu.

97 Mając na względzie znaczenie środków tymczasowych – niezależnie od tego, czy zostały one wydane przez sąd właściwy, czy nie – które mogą być zarządzane w dziedzinie odpowiedzialności rodzicielskiej, w szczególności ich możliwe konsekwencje w przypadku małych dzieci (zob. podobnie wyrok z dnia 11 lipca 2008 r. w sprawie C-195/08 PPU Rinau, Zb.Orz. s. I-5271, pkt 81), tym bardziej w przypadku rozdzielonych bliźniąt, a także okoliczność, że sąd, który zarządził środki, mógł ewentualnie wydać zaświadczenie zgodnie z art. 39 rozporządzenia nr 2201/2003, podczas gdy ważność środków tymczasowych wskazanych w zaświadczeniu jest uzależniona od wniesienia powództwa co do istoty w ciągu 30 dni, istotne jest, by osoba, której dotyczy takie postępowanie – nawet jeżeli została wysłuchana przez sąd, który środki zarządził – miała możliwość podjęcia środków prawnych przeciwko orzeczeniu zarządzającemu środki tymczasowe w celu zakwestionowania, przed innym sądem niż ten, który te środki zarządził, i orzekającym w krótkim terminie, w szczególności jurysdykcji co do istoty sprawy, której posiadanie przyznał sobie sąd rozstrzygający kwestię środków tymczasowych lub – gdyby z orzeczenia tego nie wynikało, iż sąd ten jest lub uważa się za właściwy co do istoty na podstawie rozporządzenia – w celu zakwestionowania spełnienia przesłanek ustanowionych w art. 20 rozporządzenia i przypomnianych w pkt 77 niniejszego wyroku.

98 Skorzystanie z takiego środka prawnego powinno być możliwe w taki sposób, by nie oznaczało to, że wnosząca go osoba w jakiejkolwiek mierze uznaje jurysdykcję co do istoty, jaką ewentualnie mógłby przypisać sobie sąd, który zarządził środki tymczasowe.

99 Do sądu krajowego należy stosowanie co do zasady prawa krajowego przy uwzględnieniu zapewnienia pełnej skuteczności prawa Unii. Zadanie to może w razie konieczności prowadzić do niestosowania przepisu prawa krajowego, jeżeli stanowi on w tym przeszkodę, lub do interpretowania takiego przepisu, ustanowionego na potrzeby sytuacji czysto wewnętrznej, w taki sposób, aby mógł być zastosowany w sytuacji transgranicznej, której dotyczy dane postępowanie (zob. w szczególności podobne wyroki: z dnia 9 marca 1978 r. w sprawie 106/77 Simmenthal, Rec. s. 629, pkt 16; z dnia 19 czerwca 1990 r. w sprawie C-213/89 Factortame i in., Rec. s. I-2433, pkt 19; z dnia 20 września 2001 r. w sprawie C-453/99 Courage i Crehan, Rec. s. I-6297, pkt 25; z dnia 17 września 2002 r. w sprawie C-253/00 Muñoz i Superior Fruiticola, Rec. s. I-7289, pkt 28; z dnia 8 listopada 2005 r. w sprawie C-443/03 Leffler, Zb.Orz. s. I-9611, pkt 51).

100 W świetle powyższych rozważań na przedłożone pytanie należy odpowiedzieć w ten sposób, że przepisy art. 21 i nast. rozporządzenia nr 2201/2003 nie mają zastosowania do środków tymczasowych z zakresu prawa do pieczy wchodzących w zakres art. 20 tego rozporządzenia.

W przedmiocie kosztów

101 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

Przepisy art. 21 i nast. rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 nie mają zastosowania do środków tymczasowych z zakresu prawa do pieczy wchodzących w zakres art. 20 tego rozporządzenia.

Podpisy